

PAPER DETAILS

TITLE: Atatürk'ten bu yana Avusturyali Sanat Tarihçilerinin Türkiye'deki Faaliyetleri

AUTHORS: Oktay ASLANAPA

PAGES: 501-516

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/697125>

ATATÜRK'TEN BU YANA AVUSTURYALI
SANAT TARİHÇİLERİNİN VE
SANATÇILARIN TÜRKİYE'DEKİ
FAALİYETLERİ

OKTAY ASLANAPA*

Avusturyalı sanat tarihçileri ve sanatçılarının Atatürk'ten bu yana faaliyetlerini ele alırken özellikle iki isim üzerinde durmadan geçmek olmaz. Bunlar aşağıda ele alınmıştır.

BUSBECK, Ogier Ghislain de

Fransız diplomat ve âlim. 1522 Comines (Flandern) - 1592 28.10 (Maillot, Rouen yakını), Ocak 1555-1562 arasında Habsburglar'ın İstanbul elçisi, sonra Kaiser Ferdinand I'in torununun terbiyecisi oldu. Lâle, leylak, yasemin ve at kestanesini İstanbul'dan soğan ve fideler halinde Viyana'ya ve Batı Avrupa'ya götürdü. (Reiseberichte aus der Türkei) adlı eseri o devrin tarihi bakımından çok önemlidir. Türkiye Hatıraları adı ile birkaç defa Türkçeye çevrilmiştir. Kitap önce Latince basılmış, sonra Batı dillerine çevrilmiştir.

HAMMER-PURGSTALL, Joseph Frh. von

9.6.1774'de Graz'da doğmuş 23.11.1856'da Viyana'da ölmüştür.

Graz'da liseyi bitirdikten sonra Viyana'da K. K. Orient. Akademie de Türkçe ve Farsça öğrenimi gördü. 29.5.1799 da Tuna ve Karadeniz üzerinden İstanbul'a ilk seyahatini yaptı. 1802'de elçilik sekreteri olarak tekrar İstanbul'a geldi. 1807 de Viyana'ya geri çağrıldı. 1825-1835 arasında *Geschichte des Osman. Reiches* 1. baskı 10 cild 1827-1833, 2. baskı 4 cild 1834-1835 aynı zamanda Fransızca ve İtalyanca olarak yayınlandı. Batı ve doğu kaynaklarına göre yazdığı Osmanlı Tarihi Hammer'in ilmi şöhretini bütün dünyaya tanıttı. Bugüne kadar da bu değerinde bir benzeri ortaya konulmamıştır. Bundan başka Türkler, Kırım Hanları ve İlhanlılar üzerine birçok

* Prof. Dr. Oktay Aslanapa, Türk ve İslam San'at Tarihi Profesörü.

eserleri vardır. Arap ilim ve edebiyat tarihi, 12 cild halinde tasarlanmış, 7 cildi yayınlanmıştır.

JOSEPH STRZYGOWSKI

Hammer'in ölümünden altı yıl sonra 7 Mart 1862 de Biala'da (Avusturya Silezyası, Alman-Leh lisan sınırı) doğmuş olan Strzygowski, 1885 de Münih'te doktorasını yaptı. 1887 de Viyana Üniversitesi'nde doçent oldu. Roma'da ve Atina'da uzun duraklamalardan sonra 1890 da İstanbul'a ve İznik'e geldi. İznik'te o zaman henüz ayakta olan Koimesis Kilisesi'nin 8. yüzyıldan kalan mozayikleri onu bilhassa ilgilendirdi. Eçmiyazın Ermeni Manastırı'nda minyatürlü bir İncil yazmasını inceleyerek, kendi yayınladığı (Bizans Âbideleri) serisinin ilk kitabı olarak 1892 de bastırdı. Serinin ikinci cildi 1893 de çıkan "İstanbul'un Bizans Sarnıçları" oldu. Yardımcısı Mühendis-Mimar Forschheimer, aynı zamanda İstanbul Mühendis Mektebi'nde görevli idi.

Strzygowski'nin "Doğu veya Roma" adlı eseri ilim âleminde şiddetli tartışmalara yol açtı. Burada milâdın ilk yüzyıllarında Roma İmparatorluk veya kilise sanatının çığır açtığı kanaatine karşı gelmekte ve bu sanatın menşeyini doğuda aramaya başlamaktadır. Hristiyan sanatı için Roma'yı değil, İskenderiye, Antakya ve Efes'i hareket noktası olarak alır. Onun tezlerinden çoğu kabul edilmemekle birlikte, bunlarla sanat dünyasının dikkati doğu sanat merkezlerine yönelmiştir.

1902 de Berlin Müzeleri Müdürü Bode, kendisinden Kaiser Wilhelm'in Sultan Abdülhamid'i ziyaretinde hediye olarak isteye-bileceği bir sanat eserini belirtmesini rica eder. Strzygowski, Mşatta kasrının 40 metre uzunlukta, zengin işlenmiş muhteşem taş cephesini işaret eder. Abdülhamid, Ürdün'de harap haldeki bu çöl kasrının cephesini cömertçe Kaiser'e hediye eder. Taşlar sökülerek bir Alman savaş gemisi ile Hamburg'a, oradan Elbe ve Havel üzerinden Berlin'e getirilerek müzeye konulur. Böylece Strzygowski, Emevîler'den kalan bu en güzel ve sanat tarihi bakımından en değerli taş süsleme âbidesini Berlin müzesine kazandırmış oluyordu. Fakat kendisi bunu bir Part veya Sasanî eseri olarak kabul ediyordu ve bu fikrini sonuna kadar ısrarla savundu.

1909 da Wickhoff'un ölümünden sonra, daha önce yedi yıl Graz Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapan Strzygowski, Viyana

Üniversitesi'ne davet edildi. Viyana'da asistanları Ernst Diez ve Heinrich Glück idi. Burada kurduğu sanat tarihi enstitüsü ile araştırmalara birçok yenilikler getirdi ve kendine has bir metod geliştirdi. Artık dünya çapında bir şöhrete sahipti, her yerden misafir profesör olarak davet alıyordu.

1910 da Max van Berchem ile *Amida* (Diyarbakir) kitabını yayınladı. Burada ilk defa Türk sanatına, Arap ve İran sanatı yanında üçüncü kaynak olarak işaret etmiştir. Eski Türk sanatı konusunda çığır açan bir eser 1917 de Leipzig'de yayınlanan *Altai - İran*'da ilk defa sanat tarihinde Eski Türk sanatı problemi, maden işleri ve çadır sanatı ele alınmıştır. Burada İslâmlık'tan önce bir Türk sanatının varlığını ortaya atmıştır.

Birinci dünya savaşında, önceden toplamış olduğu malzemeyi değerlendirmekle uğraştı. Savaştan sonra İsveç ve Finlandiya üniversitelerinin davetleri üzerine kuzey ülkelerine giderek, kuzey sanatına yöneldi. Indo-German ve kuzey sanatı ile ilgilenip, Avrupa sanatının temellerini buraya bağlamaya çalıştı.

Bizim için önemli olan husus, sanatın köklerini doğuda araması ve bu şekilde bizi yakından ilgilendiren çevrelerin sanatı üzerinde çalışması ve başka araştırmacıların dikkatini de bu sahalara yöneltmesidir.

Strzygowski, İslâm sanatı içinde Türkler'in getirdiği yeni cereyana ilk defa 1910 da *Amida* da işaret ettikten sonra, 1917 de "Altai-Iran" adlı eserinde Türkler'in rolleri üzerinde etraflıca durmuş, *Türkiyat Mecmuası*'nda Türkçe yayınlanan makalesinde (*Türkiyat Mecmuası*, cilt 3, 1926-33, baskı 1935), "İslâm sanatı Türk şubesi, Arap ve Acem sanatlarından sonra üçüncü ve kat-i bir kök teşkil eder ki, İslâm sanatının gövdesi bundan neşvünema bulmuştur" sonucuna varmıştır. Onun yetiştirdiği sanat tarihçilerinden Heinrich Glück (1889-1930) aynı yolda çalışmalarla yeni görüşler ortaya atmıştır.

M. S. Dimand, *Ars Islamica* cilt 7'de, 1940 da yayınladığı nekrolojide onun için şu satırları yazıyor: "His Art Institut of the University of Vienna was the Mecca of young students from all countries who were interested in fields other than classical archaeology and western art. He encouraged research in Asiatic art and inspired young scholars, many of whom have achieved a world wide reputation".

1925 yılında ikinci evlilikten sonraki hayatı, sık sık yaptığı konferans gezileri, enstitüsündeki çalışmaları ve ölümünden sonra yayınlanan Avrupa sanatı hakkındaki eserinin hazırlıkları arasında geçti. 1941 yılının 7 Ocak günü hayata gözlerini yumdu.

ERNST DIEZ

1911 de asistan olarak Strzygowski'nin yanında çalışmaya başlayan Ernst Diez, daha önce Graz'da iken, 1902 de doktorasını vermiş bulunuyordu. Ernst Diez, 27 Temmuz 1878 de Kärnten Lölling'de doğmuştur. 1903-1904 yıllarında İstanbul ve Roma'da incelemelere başlamış, daha sonra Viyana Berlin müzelerinde çalışmıştır. Viyana Üniversitesi'ndeki asistanlığından sonra 1918'de doçent, 1924 de profesör olmuştur. Doktora tezi Viyana Dioskurides'in minyatürleri konusunda idi. Araştırmalarında önce Bizans sanat çevresine yöneldi. Avrupa sanatı tarihi ile de kısa süre ilgilendikten sonra, Sarre'nin tesiri altında İslâm sanatına döndü ve bütün ilgisini bunda topladı. Daha 1915 de İslâm sanatının önemli bir el kitabı olan *Die Kunst der Islamischen Völker* yayınlanmıştı. 1917 ve 1925 de yeni baskıları gerekti. İslâm sanatının bu temel kitabını 1918 de *Chorasanische Baudenkmäler* ve 1924 de *Die Buddhistischen und Islamischen Baudenkmäler Afghanistan* takip etti. Bunlar o zamana kadar çok az tanınmış bölgeler için iki araştırmadır. 1926 da Amerika'da Pennsylvania'da Bryn Mauwr College'e davet alarak on yıldan fazla orada kaldı. Bu zaman içinde, 1930-1931 de Çin, Japonya, Hindistan ve Cava'ya inceleme gezileri yaptı ve sonuçlarını kısa zamanda yayınladı. 1939 da Viyana Üniversitesi'ne döndü. Bundan beş yıl sonra 1943 de İstanbul Üniversitesi'nden davet aldığı zaman 65 yaşına girmişti. Burada bir sanat tarihi enstitüsü kurarak geliştirdi ve bütün bir nesil sanat tarihçileri yetiştirdi. Bu enstitü de kurucusu Ernst Diez ile Viyana Sanat Tarihi Enstitüsü'ne bağlanmaktadır denebilir.

Savaş sonunda Kırşehir'de enterne edildiği devrede, İslâm ve Türk sanatı üzerine bir kurs yapmıştı. Burada güç şartlar altında yetersiz bir kütüphane ile bir Türk Sanatı ders kitabı da yazdı. O zamana kadarki araştırmalarının sonuçlarını, az tanınmış ve lâyık ile ele alınmamış bir saha üzerinde topladı. Yapı ve süsleme şekillerinin menşelerini, kaynaklarını belirtmek, büyük bağlantıları ortaya koyarak bir üslup tarihi geliştirmek istedi. Fakat tezleri çok yanlış anlaşılacak ilgili çevrelerde huzursuzluk yarattı. 1946 da bu kitap

yayınlanmıştı. 1949 da kendisi Viyana'ya döndü. 1959 da I. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi'ne, Ankara'ya şeref misafiri olarak davet edildi. Tekrar Türkiye'ye gelmekten çok memnundu. Fakat döndükten iki yıl sonra bir beyin kanamasından kurtarılamadı.

Prof. Diez doktorasını Graz'da yapmakla beraber Viyana eko-lünden yetişen bir sanat tarihçisi olarak, hocası Strzygowski'nin geniş görüşlü mukayeseler ve gelişmelere dayanan sanat tarihi anlayışına bağlı kalmıştır. 1948 de 70 yaşında Viyana'ya dönerek 84 yaşında ölümüne kadar araştırmaları ve çalışmaları ile ömrünün son yıllarını canlı bir faaliyet içinde geçirmiştir. Ölümünden bir yıl sonra kendi kurduğu kürsü tarafından onun adına bir Hatıra Kitabı yayınlanmıştır. Türk ve İslâm Sanatı Kürsüsü onun başlattığı gelişmelerin bir sonucu olarak kurulabilmiştir.

Prof. Diez'in Heinrich Glück ile birlikte hazırladığı *Propyläen* serisinin İslâm Sanatı cildi (1925-1931), İslâm sanatının ve bu arada Türk sanatı İslâmî devrinin geniş çevrelerce tanınmasına ve ilgi uyandırmasına yol açmıştır. Avusturya dışında daha çok tanınmış olan Prof. Diez için Chicago Üniversitesi'nde çok etraflı bir arşiv toplanmıştır.

HEINRICH GLÜCK 1889-1930

Başındanberi Strzygowski'nin asistanı ve yardımcısı olan daha sonraları üniversitedeki öğretim çalışmaları yanında Avusturya müzelerinin Şark koleksiyonlarının yeniden düzenlenip ilmi olarak değerlendirilmesi görevini yerine getirmiştir. İstanbul'a ve doğu memleketlerine yaptığı inceleme seyahatleri ile hazırlıklarını tamamladıktan sonra, doğrudan doğruya buralardaki sanat eserleri ile yakın bir bağlantı kurmuştur.

İslâm sanatı ve özellikle Türk sanatı asıl çalışma konusu oldu. Bu alanlardaki iki temel eseri *Propyläen* serisi İslâm sanatı cildi (Band V. Berlin, 1925) ile Bossert'in başlatıp, Kühnel'in tamamlamış olduğu *Geschichte des Kunstgewerbes* adlı seride çıkan İslâm dekoratif sanatları cildi olmuştur. *Propyläen* İslâm sanatı cildi, Türk ülkelerinin mimari sanatını, Selçuklu ve Osmanlı devrinin titizlikle biraraya toplanmış en seçme eserlerini, plânları ve resimleri ile ve yepyeni görüşlerle geniş çevrelere tanıtmıştır.

1916-1917 arasında on ayda çok güç şartlar altında hazırladığı *Die Bäder Konstantinoples* (İstanbul Hamamları) kitabında, kita-

belerin okunmasında Wittek ile Asım Bey'in kendisine yardımcı olduklarını belirtir. Ancak 1921 de Viyana'da yayınladığı bu kitabı, 1922 de Leipzig'de çıkan *Die Kunst der Osmanen* takip etmiştir.

Ayrı bir Selçuklu sanatı fikrini ilk ortaya atan Glück'ün *Die Kunst der Seldschuken in Kleinasien und Armenien* adı ile 1933 de Leipzig'de çıkan eseri, 10 sayfa metin, 23 resimden ibaret küçük bir broşür ise de, o günün şartları ile Türk sanatı araştırmalarında önemli bir adım olmuştur.

Türk sanat tarihi bakımından onun önemi, aynı zamanda doğrudan doğruya eserlerin çoğunu inceleme gezileri ile yerinde görerek değerlendirmesi gerçeğine dayanır. Hocası Strzygowski ise çok defa yalnız fotoğrafları üzerinde çalışmakla yetinmişti.

Heinrich Glück'ün en verimli çağında henüz 41 yaşında iken Viyana'da hiç beklenmeyen ölümü, Türk sanatı için çok büyük bir kayıp olmuştur. Bu yepyeni fikirlerle dolu kıymetli sanat tarihçisinin hatırası ancak Viyana ve İstanbul'da yaşamış, fakat bu iki merkezde de lâıyk olduğu ölçünün çok altında değerlendirilmiştir. Ölümünden sonra adı pek çabuk unutulmuş, öldüğü yıl içinde Kurt Blauensteiner tarafından *Litterae Orientalis* (Wien, 1930) dergisinde çıkan *In Memoriam Heinrich Glück*, s. 12-16 daki bir anma yazısından başka bir hatırlama olmamıştır.

KARL OETTINGER 4.3.1906-Mayıs 1979 Viyana

Viyana Sanat Tarihi Enstitüsü'nün yetiştirdiği, Viyana doğumlu Karl Oettinger'in çalışma ve araştırma alanı Avrupa sanatı olmuştur. 1928 yılında Viyana Üniversitesi'nde doktorasını vermiştir. Prof. Julius Schlosser'in yanında çalışmalarını sürdüren Oettinger, 1936 yılında doçentliğe yükselerek, Sedlmayr'ın kürsüsünde ders vermeye başlamıştır. 1942 de Sedlmayr'ın askere çağırılması üzerine Profesör ve kürsü başkanı olan Oettinger, Avrupa sanatı derslerini ve seminerlerini yürütmüştür.

Savaşın sonra 1947-1953 arasında Viyana St. Stephan Katedrali ile kendisi tarafından keşfedilen Klosterneuburg Babenberger Pfalz'de kazı ve araştırmalarına devam etmiş (vaftiz kazanı), ayrıca Avusturya Anıtları Koruma Merkezi'nde sanat topoğrafyası ile ilgili çalışmaları da üzerine almıştır.

1954 de Erlangen-Nürnberg Üniversitesi'ne Ordinarius olarak davet edilmiş, burada aynı zamanda Sanat Tarihi Enstitüsü müdürü

olarak yönetimi de ele almıştır. Erken Ortaçağ, Roman ve Gotik devirleri ile Rönesans sanatı asıl araştırma alanı idi. Ayrıca çeşitli sergi katalogları hazırlamış, Giorgione, B. Cellini, Holbein, Hugo van der Goes, Tübingen'i Hans, Altdorfer, Grünewald'ın eserleri ile, Alman Gotik sanatı, Klosterneuburg Pfalz hakkında değişik dergilerde önemli makaleleri yayınlanmıştır. Avusturya sanatı ve sanat eserleri üzerine bir kitabı Penguin yayınevi tarafından, St. Johann dizisinde Frankfurt/Main'da yayınlanmıştır.

1962 yılı yaz sömestresinde Avrupa sanatı dersleri okutmak üzere İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü'ne davet edilmiş, iki yıl boyunca Alman resmi, Gotik mimari, XIV. yüzyılda Avrupa'da resim ve heykel sanatı, XIV. yüzyıl İtalyan ressamlarının özellikleri ve eserlerinin yorumlanması konularında ders vererek öğretime katılmıştır.

Erlangen-Nürnberg Üniversitesinden emekli olduktan sonra şeker hastalığından rahatsızdı. Bu halde bile İstanbul'a gelerek, eski güzel günleri tekrar hatırlamak için hazırlıklar yaptığı sırada 1979 yılı Mayıs ayı içinde ölümü ile son arzusunu yerine getirememiştir. Fakat çevremizde hatırası yaşamaktadır.

WALTER FRODL 1908 Strاسبurg

Strzygowski'nin ayrılmasından 21 yıl sonra sanat tarihi ve arkeoloji okuyarak 1930 da Graz Üniversitesi'nde doktorasını veren Frodl, daha sonra Tech. Hochschule'de mimarlık öğrenimi yaptı. 1942'de Graz Üniversitesi'nde doçentlik imtihanını tamamlayarak, sanat tarihi ve anıtları koruma bilgisi derslerini vermeye başladı. 1956 da Viyana Tech. Hochschule'ye davet edilen Frodl, 1960 da burada sanat tarihi ve anıtları koruma kürsüsünün başına geçti. 1965-1970 arasında Avusturya Anıtları Koruma Kurulu'nun başkanı oldu.

1962 ve 1963 de İstanbul Teknik Üniversitesi'ne misafir profesör olarak davet edilen Frodl, daha sonra 1975 de Viyana Teknik Üniversitesi Sanat Tarihi ve Anıtları Koruma Enstitüsü'nün başkanı olarak öğretici mahiyette bir anıtları koruma sergisi hazırladı. Bu sergi İstanbul, Ankara ve İzmir'de de gösterilerek, bu münasebetle anıtları koruma yılı çerçevesinde konferanslar da verdi.

Araştırma ve konferans gezileri onu Anadolu, Ön Asya, Habeşistan ve Kuzey Afrika'ya kadar götürmüştür.

Frodl Icomos'un Avusturya Milli Komitesi başkanıdır. 1974 den beri de Milletlerarası Anıtları Koruma Avrupa Mütevelli Heyeti'nin Hamburg Vakfı başkanıdır. Yayınları arasında, Viyana'da 1970 de çıkan "Avusturya Koruma Bölgeleri Atlası" ile *Studien zum Denkmalschutz und Denkmalpflege* yayın serisinin kurulması işi belirlidir.

HEINRICH KRIPPEL Viyana 27.9.1883 - Viyana 5.4.1945
Konya Atatürk heykeli (kaidesi, Mimar Muzaffer'in eseri, "Mimar Vedat okulundan"). 1926.

İstanbul Sarayburnu Parkı heykeli, İlk anıt tunç döküm. 3 Ekim 1926,

Ankara Ulus anıtı, atlı heykel. 24 Kasım 1927.

Ankara Sümerbank heykeli, taş. 1938.

Samsun atlı heykel. 29 Ekim 1931.

Afyon Zafer anıtı, tunç. 24 Mart 1936.

ANTON HANACK 22.3.1875 - 1934

JOSEF THORAK 7.2.1889 - 1952

Thorak-Hanack Ankara Kızılay Güven Parkı anıtı, 1935.

Thorak Türk Tarih Kurumu Atatürk maskı, granit.

KATHARINA OTTO-DORN (doğumu 1908)

Alman asıllı olmakla beraber Berlin'den sonra Viyana'da öğrenimini tamamlayan K. Otto-Dorn 1934 de Strzygowski'nin Enstitüsünde doktorasını vermiş olup daha o zaman Türk Sanatı ve İslâm Sanatı ile yakından ilgilenmeğe başlamıştır. 1936 da İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde önce kütüphaneci sonra ilmi araştırmacı olarak görev aldı. Buradaki ilk eseri *Das Islamische Iznik* 1941 de Berlin'de yayınlandı. Bu kitapta İznik çini ve keramikleri ilk defa üslup devirlerine göre gruplandırılıp değerlendirilmektedir. Savaş yıllarında Almanya'da kalan Otto-Dorn daha sonra Heidelberg Üniversitesi'ne çağırıldı. 1954 de Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Sanat Tarihi Enstitüsü'nü kurmuş ve oniki yıl boyunca Türk Sanatı öğretim ve araştırmalarına kendini vererek birçok sanat tarihçisi yetiştirmiş, bunlar zamanla doçent ve profesör olarak üniversitede öğretim kadrolarına katılmışlardır. 1950 den itibaren yerli ve yabancı dergilerde Türk Sanatı üzerine çeşitli makaleleri çıkmıştır. 1957'de Ankara'da Türk Tarih Kurumu Basımevi'nde basılan *Türki-*

sche Keramik adlı eseri yayınlanmıştır. Otto-Dorn'un *Kunst des Islam* başlığı ile 1964 de hazırladığı eserin yaridan fazlası Türk Sanatına ayrılmıştır.

1964-1965 yıllarında Otto-Dorn Kubadâbad'da Alaeddin Keykubad'ın yazlık saraylarının kazılarını yaparak sonuçlarını üç büyük makale halinde yayınlamıştır. Böylece onüçüncü yüzyıl Selçuklu saray mimarisini dünyaya tanıtmıştır.

1966 da Los Angeles California Üniversitesi'ne çağrılmış, bir İslâm Sanatı Tarihi Kürsüsü kurması istenmiştir. 1977 de emekli oluncaya kadar burada öğretim görevine devam etmiştir.

CLEMENS HOLZMEISTER Fulpmes (Tirol) 27.3.1886

1928 yılından beri Türkiye'de çalışmış olan Clemens Holzmeister, Atatürk'ün daveti üzerine Ankara devlet daireleri bölgesinin mimari projesinde işbirliği yapmak için gelmiştir. Ankara Büyük Millet Meclisi ile diğer devlet daireleri onun en tanınmış eserleridir. İ. T. Ü. Mimarlık Fakültesi'nde 1940-1949 yılları arasında Profesör olarak birçok değerli mimarlar yetiştirmiş, 1950 de Avusturya'ya geri dönmüştür.

Milli Savunma Bakanlığı 1928-1930, Genel Kurmay Başkanlığı 1929-1930, Ankara Orduevi 1930-1923, Ankara Harp Okulu 1930-1935, Cumhurbaşkanlığı Köşkü 1931-1932, Merkez Bankası 1931-1933, İçişleri Bakanlığı 1932-1934, İktisat ve Ticaret Bakanlığı 1933-1935, Yargıtay binası 1933-1934, Emlâk Kredi Bankası 1933-1934, Avusturya Büyükelçiliği 1935-1936 ve nihayet Büyük Millet Meclisi binası onun eserleridir.

WILHELM SCHÜTTE 1900-1968.

1937 de Moskova'ya, 1938 de Paris'e giden Schütte, Münih'te okul mimarisi mütehassısı olarak devlet mimarlığı görevinden, 1938 de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından davet edilerek, 1944 e kadar canlı bir faaliyet göstermiş, 1941 de Akademi'de öğretim görevi almıştır. 1944-1946 da Yozgat'ta enterne edildikten sonra Avusturya uyuşuna geçerek serbest mimar olarak çalışmıştır, Bergama üzerine bir çalışması "Mimarlar için Perspektifler" adlı eseri önemlidir. 1968 de Viyana'da geçirdiği enfarktüstten kurtarılamamıştır.

WILHELM VICTOR KRAUSZ (21.3.1878-?)

Atatürk'ün ilk yağlıboya portresi de Viyanalı bu ressam tarafından 1916'da yapılmıştır. Savaş sırasında gelerek Sadrazam Talât Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa ile Liman von Sanders'in resimleri arasında Anafartalar kumandanı Mustafa Kemal adı ile, 35 yaşında kurmay subay olarak onun da resmini yapmıştır. Resmin sağ üst kenarında Mustafa Kemal imzası ve kendi el yazısı ile Fransızca olarak "Moustapha Kémal, Commandant de groupes des Anafarta, Le 19.10.1916" ünvanını ve tarihini yazmıştır. *Türkei im Weltkrieg* adı ile bir kitapta yayınlanan eserin bir nüshası heykeltıraş Rahmi Artemiz'de, diğer nüshası Alman Arkeoloji Enstitüsü'ndedir, fakat orada Atatürk'ün resmi koparılarak alındığı için eksiktir. Resim asker başlığı ile baş portresi olarak çok canlı ve enerjik bir yüz ifadesi ile başarılı realist görünüştedir. *Türkiyemiz* dergisinin 50. yıl özel sayısında Zahir Güvemli tarafından yayınlanmıştır.